

Izobraževanje odraslih in lokalni razvoj

Ana Krajnc

Ljudje se čedalje bolj zavedajo, da je treba izobraževanje odraslih čimbolj povezati z življenjem, s potrebami ljudi in kraja, kjer živijo. Skupnostno izobraževanje (community education) izhaja iz ljudi in je njim tudi namenjeno.

Izobraževanje odraslih lahko vidimo v luči raznih pojavov, kot so sociokulturna animacija, produktivnost dela, politične spremembe in podobno. Tako lahko gledamo tudi na učenje ljudi, zlasti z vidika lokalnega razvoja, novosti za kraj ali občino. V razvitejših zahodnih demokracijah je bila andragoška praksa preplavljena s tako imenovanim skupnostnim izobraževanjem (community education). Strokovna prizadevanja na tem področju so ostala za nas dolgo neznanka, ker drugačne socialne in politične razmere niso usmerjale naše pozornosti na razvoj kraja ali potrebe ljudi. Večina odločitev je nastajala na vrhu in navadno pri tem niso bile upoštevane dejanske razmere ali volja ljudi.

Spremembe in subsidiarnost oblasti, občina in potrebe ljudi

Čas, v katerem živimo, zaznamujejo velike in nenadne spremembe. Oplazijo vsako socialno skupnost in vsakega človeka. Spremembe nastajajo zaradi prehodnega obdobja in prestrukturiranja gospodarstva iz industrijskega v postindustrijsko. Spremembe globoko posegajo tudi v družbo, družbene odnose in način življenja.

Spremembe porajajo probleme. Mnogi ljudje se, ko sami iščejo rešitve zanje, izgubijo in psihično ter fizično propadajo. Znanost ne daje več dokončnih odgovorov. Oblikuje jih sproti in stare nadomesti z novimi. Ljudje so v veliki negotovosti. Zato eden v drugem iščejo oporo. Zbirajo se v prostovoljnih društvih, raznih uradno ustanovljenih organizacijah in neformalno med prijatelji, znanci ali sorodniki. Vsi se trudijo, da bi dosegli skupni cilj. Življenje nima več jasnih pravil. Tudi med ljudmi so velike razlike. Vsak človek ali kraj si po svoje prizadevata za preživetje.

Ni tako dobre rešitve, ki bi veljala za vse kraje ali občine. Tudi regije dobivajo svojo posebno podobo. V Evropski skupnosti se v zadnjih dveh letih trudijo za to, da prepuščajo odločitve ljudem samim, da se ti odločajo glede na razmere v občini ali regiji. Oblasti v Evropski skupnosti ali državne oblasti naj bi podpirale iskanje pravih rešitev za probleme, dajale oporo, svetovalne službe in koordinacijo med različnimi skupnostmi pa dodatna finančna sredstva. Opisani postopek prenašanja odločitev in oblasti na ljudi same so poimenovali subsidiarnost. Nacionalne vlade ali meddržavna združenja lahko ponudijo le splošne vzorce. Te premalo ustrezajo mogočim rešitvam v določeni občini ali določenem kraju. V Evropi v zadnjih petih letih vedno bolj poudarjajo subsidiarnost.

Država postavlja splošna pravila, zakone, uresničevanje pa prepušča regijam ali občinam in upošteva razlike. Poudarek pri subsidiarnosti ali prenašanju oblasti navzdol, na posamezne kraje

ali občine, je pomemben tudi zato, da bi ljudje našli za njih najboljše (optimalne) mogoče rešitve. To je dobro povzeto v angleškem pregovoru: »Vaša pot je najboljša pot.« (Your way is the best way) – za vas namreč. Od zunaj vsiljene rešitve se pogosto ne obnesejo, ker premalo upoštevajo dejanske zmožnosti in potrebe ljudi ter razmere v kraju.

Ali so ljudje pripravljeni na tako odprto delovanje, pomembne odločitve in prevzemanje lastne odgovornosti? Tudi o tem vprašanju v zadnjih nekaj letih na raznih evropskih konferencah veliko razpravljajo. Primanjkljaj v usposobljenosti ljudi se najbolj kaže v srednje- in vzhodnoevropskih deželah, torej v nekdanjih socialističnih državah. Demokratizacija in prebujanje lokalne iniciative ter neposrednega odločanja ljudi sta bila drugod v Evropi že prej povezana z razvojem »skupnostnega izobraževanja« (community education) in demokratizacijo družb v zadnjih dvajsetih letih. Kljub temu pa na osnovi mednarodne raziskave Eurodelphi ugotavljamo, da razlike med različnimi deli v Evropi glede problemov ljudi, njihovih potreb in iskanja znanja niso tako velike, kot bi pričakovali. Vse družbe so izpostavljene nekaterim splošnim razvojnim težnjam, ki se neizogibno izražajo tudi v usodi posameznih ljudi in krajev (Eurodelphi, 1995).

Slovenija je bila zaznamovana s centralizacijo družbenega, političnega in ekonomskega življenja, ki se nadaljuje tudi v novi državi. Centralizacija je ena največjih ovir nadaljnjega razvoja. Ukrepi za subsidiarnost niso bili upoštevani niti v novi zakonodaji o občinah in lokalnih skupnostih. Razmerja ostajajo podobna kot v prejšnjem režimu. Za prenašanje oblasti navzdol, na občine in ljudi, morajo dozoreti politični model in ljudje sami. V prehodnem obdobju se čutijo ogroženi vlada in vodilni v podjetjih ter drugih ustanovah, zato poskušajo sami prevzeti oblast in še bolj ukrepati po svoje. Ljudje ohranjajo stare navade, čakajo na rešitve od zgoraj in so večinoma pasivni. Prej posežejo po samouničenju ali se zatečejo v bolezen, kot da bi posegli aktivno v svoje okolje in poskušali kaj napraviti. Kako bi se sicer moglo zgoditi, da trenutno odloča o uporabi sredstev na posameznem področju (šolstvo, zdravstvo, uprava, kultura itd.) za vseh 145 novih občin v Sloveniji ena sama oseba, to je resorni minister. Nobenih dejanskih možnosti ni, da bi lahko imel minister, kadar odloča, v glavi predstavo in podatke o posebnostih v vseh 145 različnih občinah Slovenije. Kaj bodo delali s skromnimi sredstvi, namenjenimi šolstvu, ne odloča občina in ljudje, ki živijo v kraju, temveč osrednja vlada. Zato obstaja nevarnost, da se bodo tudi ta skromna sredstva porabila za nepravilne odločitve, vlaganja, projekte oziroma porazgubila za nepravilno porabo. Centralistično vodene zadeve nujno vodijo v izgube, ker se ne prilagajajo potrebam krajev in ljudi. Zato se lahko opravičeno vprašamo, zakaj smo delili Slovenijo v tako veliko število novih občin, če

Ljudje nimajo možnosti, da bi sami odločali o rešitvah in načrtovali prihodnost v povezavi z državo.

Drug primer izrazite centralizacije, ki kaže na razmere v preteklih obdobjih pri nas, je izobrazbena struktura prebivalstva po popisu iz leta 1991. Podatki kažejo, da je večina slovenskega izobraženstva strnjena v občini Ljubljana Center (visoko izobrazbo ima 32 odstotkov ljudi). Ta odstotek se hitro zmanjšuje že v drugih delih mesta Ljubljane (10–13 odstotkov ljudi z visoko izobrazbo) in naglo upada na podeželju v drugih občinah (0,5–6 odstotkov ljudi z visoko izobrazbo) (Krajnc, 1993).

Zaradi prevelike zgoščenosti na premajhnem geografskem prostoru že tako majhen sloj izobraženih še manj vpliva na dogajanja in razmere v Sloveniji. Obstaja bolj kot izolirana skupina, zaprta v svoj svet, ki živi po svojih merilih, drugačnih od meril preostalega prebivalstva. Osamljeni izobraženci v drugih občinah se pogosto brezuspešno borijo za razvoj in reševanje problemov, ker v svojem okolju ne najdejo razumevanja, opore in imajo premalo sogovornikov. Izboljšanje izobrazbene strukture, šolska mreža in prost dostop do izobraževanja in študija za vse mlade bi pomembno izboljšali položaj in ustvarili dejanske razmere za demokratizacijo družbe. Glede na vpisane študente postaja ljubljanska univerza čedalje bolj območna univerza za Ljubljano in okolico. Enako velja za mariborsko univerzo. V drugih delih Slovenije je dostop do izobraževanja še vedno močno oviran.

Ne glede na to, ali so se procesi demokratizacije že začeli in ali so razmere za njo dozorele, država prepušča vedno več problemov ljudem samim, da jih rešujejo. Zaposlovanje se spreminja v samozaposlovanje, namesto razpisa in iskanja delavca se mora delavec ponuditi sam na tržišču delovne sile, namesto splošnega zdravstvenega varstva morajo ljudje poiskati rešitev za svoje zdravstvene težave v zasebnih ambulantah, lekarnah ali pri padarjih. Zelo iznajdljivi morajo biti tudi starši, da olajšajo svojim otrokom vstop v življenje. Probleme, ki jih država prenaša na ljudi, morajo ti vedno bolj reševati sami z medsebojno pomočjo in iskati rešitve zase v prostovoljnih društvih ali skupinah za samopomoč. Veliki sistemi, kot so velika podjetja, zdravstvo, pokojninski sistem, propadajo, ker so premalo prilagodljivi in ne morejo več ponuditi tistega, kar so ljudem omogočali. Za zadovoljevanje svojih potreb se bodo z medsebojno pomočjo in z ukrepi, ki so za njih mogoči, ljudje lažje znašli v manjših skupinah.

Rešitve so v samozadostnosti ljudi, kraja in občine

Samozadostnost dosegajo ljudje z aktivnim pristopom k življenju in urejanju razmer, kadar ne čakajo več pasivno na rešitve od zgoraj. Razmerja med državo, občino in posameznikom se v postindustrijski družbi bistveno spremenijo. Samozadostnost ljudi ali občine utrdi nova razmerja in povzroči, da postane življenje obvladljivo. Delitev vlog med državo, občino, ustanovo (šola, podjetje, zdravstveni dom) doseže novo ravnotežje, kadar so ljudje usposobljeni in imajo dovolj znanja, da rešujejo svoje probleme in prevzamejo del odgovornosti za preživetje. Dokler na vlado, občino, ustanovo s svojimi problemi pritiska množica nesamostojnih, nesamozadostnih ljudi – odvisnežev, tudi politiki in vodilni ne morejo prevzeti in razviti svoje nove socialne vloge. Ta je predvsem v koordinaciji, projekciji prihodnosti in integraciji posameznih okolij, obvladovanju splošnih razvojnih teženj, povezovanju celote in uravnavanju mednarodnega sodelovanja na svetovni ravni. Subsidiarnost in izobraževanje ter usposabljanje

nje ljudi za samozadostnost in aktivno delovanje je nujen proces nadaljnjega razvoja.

Posamezna občina ali vlada lahko proces razvijanja človeških virov v nekem kraju prestavlja na poznejše datume, se izogiba izdatkom za izobraževanje ljudi, ne more pa se mu odreči. Šele razvita in danes potrebna samozadostnost ljudi, kraja, občine je podlaga za vitalno delovanje vladnih resorjev, vodstva podjetij v zdravstvenem sistemu in vodilnih struktur na raznih področjih. V Sloveniji je bilo po raziskavi Andragoškega centra Slovenije le 17 odstotkov občin, ki so razmišljale ali pripravljale načrt za izobraževanje in usposabljanje svojega prebivalstva (Drofenik, 1993).

S prehodom iz industrijske civilizacije v civilizacijo postindustrijske družbe se, poleg proizvodnje, tehnologije in znanosti, spreminjajo tudi psihološke značilnosti ljudi, socialni odnosi in vzgoja. Od človeka »odvisneža« prehajamo postopoma k avtonomnemu, samostojno delujočemu človeku, od pasivnega k aktivnemu, od nevednega k razgledanemu, od človeka, nesposobnega tveganja, k človeku, ki sprejema velika tveganja, od egocentrika k navzven, v družbo, odprtemu človeku (Knowles, 1992).

Razvitejši človek se lažje prilagaja spremembam. Znajde se tudi v novih okoliščinah in na novo postane neodvisen. Samozadostnost posameznega človeka je lahko v tem, da sam pokriva svoje osnovne življenjske stroške, plačuje svoje račune, se znajde v okolju in se nanj ustrezno odziva, oblikuje odnose z drugimi ljudmi, si postavlja nove cilje, skrbi za svoje zdravje, obvlada dom in družino ter živi v osebnem ravnotežju. Samozadostnost osebe se kaže tudi v tem, da zna preživeti in poskrbeti za svojo socialno varnost, čeprav ni v službi. Svoj čas zna sam razporediti za razna opravila in načrtno. Sam zapolni svoje življenje in si oblikuje ritem smiselnih opravil tudi med brezposelnostjo. Ne deluje samo po starih, utečenih vzorcih vedenja, v katere ga je življenje nekoč prisililo, kot so na primer ponavljajoče se zgodnje vstajanje, vožnja na delo, osemurni delovni čas, podrejanje, prehrana in počitek itd., temveč oblikuje svoje življenje na novo. Sodobni človek si mora sam postavljati svoje cilje na osnovi okoliščin, lastnih želja in življenjskih razmer ter v skladu z njimi. Tudi zato potrebuje veliko razvitih sposobnosti in znanja. Politiki zaman zavajajo svet z obljubami, da bodo zagotovili nova delovna mesta, in lažne so sanje delavcev, da se bodo nekoč spet vrnili na delo v tovarne. Sprejeti moramo resničnost in dejansko stanje, ki napovedujeta, da bo vedno več brezposelnih ljudi, vendar bodo imeli polne roke dela, ker bodo imeli veliko opraviti že sami s seboj in svojimi bližnjimi. Le manjši odstotek ljudi bo v prihodnje še »hodil v službo« v nekdanjem pomenu besede. Veliko bo občasnih del, medsebojne pomoči in storitev. Strokovnjaki že uvajajo pojem »družbene plače«, ker bo ljudi za storitve, ki jih napravijo za druge, država tudi redno denarno nagrajevala (Frankl, 1992).

Ljudje niso več množično zaposleni, velike ustanove in tovarne najhitreje propadejo. Preživijo le manjše. Množično zaposlovanje v velikih podjetjih, kot je bilo med razcvetom industrije (tudi do 120.000 zaposlenih v enem podjetju), ni več mogoče, ker med drugim velika podjetja niso dovolj prožna, prepočasni se prilagajajo spremembam, zato propadejo. Prav tako kot so nekdanj množično sprejemala delavce, jih sedaj tudi množično odpuščajo. Od množično odpuščenih delavcev pa se mora znajti vsak drugače. Nekako se rešujejo s povsem novim delom, preživetje si začasno zagotovijo z dohodkom zakonca, s pokojnino starih staršev, pomočjo dobrih prijateljev, s katerimi začnejo opravljati določeno dejavnost, z delom pri svojih otrocih, ki imajo obrt, itd.

Usode ljudi postajajo raznolike in zelo osebne. Ker ni množičnih rešitev, se te ne morejo urejati za vse enako, od zgoraj, v ime-

nu države, direktorja ali ravnatelja. Odgovornost se prenese na individualno raven. Vsak človek mora biti sposoben samostojno delovati, sam odločati in tudi sam takoj ukrepati, zato je potrebno predvsem dvoje: izobražen in sposoben posameznik ter odprti, demokratični in urejeni družbeni odnosi. Trstenjak meni, da je ustvarjalnost človeka »dialog z družbo« (Trstenjak, 1981).

Izobraževanje odraslih in neizogiben razvoj »človeških virov«

Samozadostni, iznajdljivi postanejo najtežje, hkrati pa se tudi najtežje prilagodijo novemu delu in obvladajo svoj nov socialni položaj, nizko izobraženi ljudje, z osnovno šolo in manj ali ozko usposobljeni v poklicni šoli. Pri večletnem, večinoma fizičnem, delu so pri njih zamrle še tiste sposobnosti, ki so jih nekoč imeli. Njihovo znanje pa je načelo pozabljenje. Ta sloj prebivalstva označujemo kot funkcionalno nepismene.

Njihove spretnosti v sporazumevanju so sorazmerno majhne in nerazvite. Ne razumejo vsega, kar slišijo, ne poznajo izrazov, ki jih uporabljajo drugi, ne vedo pomena mnogih besed. Tudi sami se težje izražajo, namesto besede uporabijo »ta«, »tisti«, »oni«, zato jih tudi drugi težje razumejo. Branje se jim zdi zelo težko, vso pozornost posvetijo temu, da kolikor toliko tekoče berejo po vrsticah, čeprav pri tem ne morejo razumeti smisla in vsebine prebranega. Najtežje jim je, če morajo nekaj napisati sami. Njihova pisna sporočila so pomanjkljiva, brez nekaterih bistvenih podatkov ali pa celo nerazumljiva. Ker niso dovolj razgledani, bi težko našli zase ali za druge ljudi nove rešitve, čeprav bi bili življenjsko ogroženi. Na tako nizki stopnji osebnega razvoja in izobraženosti so prisiljeni na življenje odvisneža in se z novimi potrebami razvoja ne morejo spoprijeti.

Funkcionalno nepismeni so jasno določena dela, ozke naloge (in pod dobrim vodstvom) nekoč dobro opravljali, po ustaljenih vzorcih, dokler so ti še veljali. Zaradi brezposelnosti so ostali brez dela, spremembe pa so uničile tudi ustaljeni ritem domačega življenja. Sedaj se morajo znajti na novo. Ali so tega sposobni?

Ena osnovnih nalog vsake občine in izobraževalne ustanove, ki zadovoljuje potrebe po znanju v določenem kraju (ljudska univerza, zavod za izobraževanje odraslih, izobraževalno središče, kulturno-izobraževalno društvo), je, da odpravijo funkcionalno nepismenost prebivalstva. Strokovnjaki so ugotavljali, da je začetna (šolska) usposobljenost ljudi primerna za vstop v življenje, če dokončajo štiriletno srednjo šolo s širokim in z zahtevnim programom. Zato države v Evropski skupnosti celo s posebnim zakonom prepovedujejo, da bi se mladi zaposlovali pred dopolnjenim 18. letom. Štiriletna srednja šola je obvezna za vsakega človeka. Na to raven usposobljenosti je treba izobraziti tudi druge odrasle prebivalce, ki nekoč niso imeli takih možnosti za svoje izobraževanje.

Prehod od funkcionalne nepismenosti k funkcionalni pismenosti zahteva boljšo poučenost in razgledanost osebe, spretnost izražanja in razumevanja (komunikacijske spretnosti), razvite miselne sposobnosti in določene osebnostne lastnosti (samozavest, prodornost, kritičnost, kooperativnost, ustvarjalnost, samoiniciativnost itd.). Pomembna sposobnost za današnjega človeka je sposobnost za nadaljnje učenje. Naj se še tako izobražuje, nikoli ne zna dovolj, ker se mu zaradi sprememb stvarnost neprestano izmika. Trenutno pravilne rešitve čez čas niso več ustrezne in iskati mora nove.

Kraj z visokim odstotkom funkcionalno nepismenih ljudi (to so zlasti industrijski kraji) težko premaguje probleme prehoda in prestrukturiranja gospodarstva. Če industrija izloča ljudi, je to

zanjo dober znak razvoja. Vendar je večina brezposelnih premalo usposobljenih in so funkcionalno nepismeni, zato se s svojimi problemi ne morejo samostojno spopasti. Od industrijskega delavca do samostojnega obrtnika je dolga pot. Tudi storitvene dejavnosti, pomoč ljudem, delo v trgovini in drugih sektorjih, ki se danes hitro razvijajo, zahteva od ljudi mnogo znanja in nove lastnosti.

Industrijsko razvite dežele imajo po ocenah OECD približno 20 odstotkov funkcionalno nepismenega prebivalstva. Te večinoma prištevajo med »trajno brezposelne« osebe. Pri nas je po ocenah na osnovi štetja 1991 od 45 do 60 odstotkov funkcionalno nepismenega prebivalstva. Očitno je, da je vsako nadaljnje načrtovanje družbenega razvoja, bodisi v Sloveniji bodisi v posameznih občinah, predvsem odvisno od izobraževanja odraslih, povečevanja stopnje izobraženosti prebivalstva in odpravljanja funkcionalne nepismenosti. Podatki so dovolj zgovorni, da nadaljnje prepričevanje vodilnih v občinah ali izobraževalcev in andragogov ni potrebno.

Samozadostnost občine je odvisna od stopnje razvitosti ljudi. Občina si lahko zastavi samo take cilje, za kakršne ima na voljo ljudi. Merila razvoja niso več v surovinah in opremi, temveč v ljudeh in energiji. Načrti, ki ne upoštevajo stanja prebivalstva v določenem kraju ali določeni državi, so le gole sanje, ki se ne bodo nikoli uresničile.

Razprave o razvoju človeških virov in spodbujanju razvoja morebitnih sposobnosti ljudi so se začele v industriji. V podjetjih so se zlasti trudili za usposabljanje vodilnih ljudi in strokovnjakov, ker so bili ostali predvsem fizični delavci. Če jim delavci niso ustrezali, so jih lahko odpustili in zamenjali z novimi. Sedaj, ko podjetja ne potrebujejo več fizične delovne sile (ali pa zelo malo), delavce odpuščajo. Skrb zanje morata prevzeti država in občina s svojim načrtnim delovanjem. Danes je v Sloveniji še vedno v modi usposabljanje menedžerjev, ker mnogi verjamejo, da bodo s tem »rešili svet«. Dejansko pa se v sodobnih razmerjih menedžersko znanje vpleta v usposobljenost vsakega človeka. Tudi brezposeln delavec mora postati še posebno dober in spreten menedžer, da primerno usklajuje in izkoristi možnosti okolja za svoje preživetje. Menedžerji in strokovnjaki ostajajo še edini zaposleni v podjetjih, kadar delavce nadomesti elektronska tehnologija. Koga bodo torej vodili menedžerji? Ali če poenostavljeno parafraziramo: menedžer se bo moral naučiti delati in delavce voditi in upravljati. Splet sposobnosti in znanja ene in druge skupine se približujeta in tudi delitev na hierarhična delovna mesta ni več trdna.

Nekatere občine še ne vidijo nujnosti sprememb in razvoja potreb po usposabljanju prebivalstva za samozadostnost, ker so ljudje še vedno zaposleni v podjetjih. Z nekdanjim številom zaposlenih pa podjetja nazadujejo, njihovi proizvodi imajo daleč previsoko ceno. Taka podjetja lahko še naprej proizvajajo, vendar svojih izdelkov ne morejo več prodati na trgu. Nacionalni trgi so večinoma propadli in ne obstajajo več. Konkurenca na svetovnem trgu je neizprosna, čedalje bolj znižuje cene in izkoristi vse najboljše mogoče dejavnike, ki vplivajo na padanje cen. Zato so podjetja z velikim številom zaposlenih obsojena na propad. Ker ne odpuščajo delavcev, samo podaljšujejo svojo agonijo. Pri sodobni tehnologiji ni več problem proizvodnja, temveč prodaja. Temu pritisku so izpostavljena tudi vsa naša podjetja. Občine bi morale s svojo politiko socialnega in ekonomskega razvoja celo pospeševati odhod zaposlenih iz industrije in spodbujati zaposlovanje prebivalstva v terciarnem sektorju storitvenih dejavnosti (Toffler, 1992).

Podjetje ne more odgovarjati, kam bodo ljudje odšli, potem ko so odpušteni. O načinu preživetja prebivalstva naj bi odločala

občina. Občina brezposelnih nima kam oddati naprej. Spoprije-
ma se s problemi svojega prebivalstva. Ljudje dlje od svojega do-
ma ne morejo oditi, zlasti še, kadar so v stiski. Zaradi brezposel-
nosti in omejenih možnosti za preživetje se še bolj navežejo na
domače okolje. Občine morajo reševati probleme svojih ljudi.

Strateški načrt razvoja občine in prioriteta ciljev narekujeja,
da v določenem kraju:

- spoznamo značilnosti, posebnosti in strukturo ljudi, kvaliteto prebivalstva;
- na tej podlagi pa ustrezno načrtujemo razvoj človeških virov.

Vsak drug načrt bi padel v vodo, če nimamo na voljo pravih ljudi. Na sedanji stopnji razvoja nas ne more več reševati le pe-
ščica izobražencev. Za kakšne rešitve se bodo v občini odločili,
je odvisno od stanja prebivalstva, od usposobljenosti večine lju-
di. Od njih je odvisno, s čim se bodo ukvarjali in v kakšnih raz-
merjih se bodo razvijali posamezni ekonomski sektorji, kot so
kmetijstvo, industrija, storitvene dejavnosti, znanost, tehnologi-
ja. Večina držav si prizadeva za razvoj ljudi in za to, da bi uvajali
glede na znanje zahtevne panoge in opuščali prejšnje energetske
prezahtevne in nedobičkonosne panoge, kot je na primer težka
industrija in podobno.

Načrti za prestrukturiranje gospodarstva so predvsem odvisni
od razvitosti kulture, šolskega sistema, izobraževanja odraslih in
zdravstva. Prestrukturiranje gospodarstva in razvoj je odvisen od
vsega tistega, kar vpliva na inovativnost in ustvarjalnost ljudi.

Združeni narodi so v posebni raziskavi ocenjevali vitalnost
posameznih držav. Niso več upoštevali surovinskih virov, strojne
opreme in kapitala, temveč so upoštevali predvsem kvaliteto pre-
bivalstva, kamor spada: analfabetska pismenost, povprečno šte-
vilo let šolanja na prebivalca, umrljivost dojenčkov, pričakovana
življenjska starost in razmerje prebivalstva, zajetega v izobraže-
vanje odraslih. Po teh merilih je Slovenija v primerjavi z drugimi
državami v spodnjem delu srednje razvitih držav. Tam, kjer je
njeno prebivalstvo, pa je tudi slovensko gospodarstvo – v spod-
njem sloju ekonomsko srednje razvitih držav ali tik ob nerazvi-
tih.

dr. Ana Krajnc

profesorica na Filozofski fakulteti in vodja Katedre za andragogiko

Literatura

- Beck, Ulrich: *The Risk Society*, SAGE, London 1992.
- Boyd, R. D., Apps, J. W. etc: *Redefining the Discipline of Adult Education*, Jossey Bass Publishers, London 1980.
- Brookfield, S.: *Learning Democracy: Edvard Lindeman on Adult Education and Social Change*, Croom Helm, London 1987.
- Club of Rome (J. W. Botkin, M. Elmandjura, M. Malitza): *No limits to learning: bridging the human gap*, Pergamon Press, Oxford, England 1979.
- Dewe, B., Frank, G., Huge, W.: *Theorien der Erwachsenenbildung*, Max Hueber, München 1988.
- Donald, N. M.: *The unprepared society: Planning for a precarious future*, Basic Book, New York 1968.
- Faber, Werner: *Personlichkeitsbildung und Handlungsfähigkeit*, Nektar Verlag, Schwenningen 1995.
- Frese, H.: *Erwachsenenbildung eine Praxistheorie*, Lambertus Verlag 1976.
- Gronholm, C.: *Adult Education – Passionate Learning*, Fonda Publishing, Ekenas 1995.
- Harrington, F. H.: *The Future of Adult Education*, Jossey Bass Publishers, London 1979.
- Hesburgh, T. M., Miller, P. A., Wharton, C. R.: *Patterns for Lifelong Learning*, Jossey Bass Publisher, London 1973.
- Hobsbaum, Eric: *Age of Extremes – Short 20th Century 1945–1991*, Abacus, London 1994.
- Houle, C. O.: *The Design of Education*, Jossey Bass Publishers, London 1976.
- Jarvis, P.: *Twentieth Century Thinkers in Adult Education*, Routledge, London 1991.
- Jelenc, Z., Krajnc, A., Svetina, M.: *Rethinking Adult Education for Development*, Andragoški center Slovenije (Slovene Adult Education Centre), Ljubljana 1993.
- Knoll, H. J.: *Erwachsenenbildung vor der 3. Industriellen Revolution*, Expert Verlag, Ehningen bei Boblingen 1988.
- Knowles, M.: *The Modern Practice of Adult Education – From Pedagogy to Andragogy*, Follet Publishing Comp., Chicago 1980.
- Lenz, W.: *Emanzipatorische Erwachsenenbildung*, Profil Verlag, München 1989.
- Longworth, N., Davies, W. K.: *Lifelong Learning*, Kogan Page Limited, London 1996.
- New Media for Workers Education and Training, ILO, Labour Education No 3-4, Geneva 1995.
- Paterson, R. W. K.: *Values, Education and the Adult*, Routledge Kegan Paul, London 1979.
- Rauch, D. D.: *Priorities in Adult Education*, The MacMillan Company, New York 1972.
- Schlutz, E.: *Krise der Arbeitsgesellschaft – Zukunft der Weiterbildung*, Verlag Moritz Diesterweg, Frankfurt 1985.
- Siebert, H.: *Theorien für die Bildung Praxis*, Klinkhardt Verlag, Bad Heilbrunn 1993.
- Toffler, A.: *Future Shock*, Bantam Books, New York 1992.
- Uhle, R.: *Bildung in moderne Theorien*, Deutscher Studien Verlag, Weinheim 1993.
- Trstenjak, A.: *Psihologija ustvarjalnosti*, Slovenska matica, Ljubljana 1981.
- Toivaiainen, T.: *The Early Contribution of Adult Education to the European Unification Process*, University of Helsinki, Department of Education, Helsinki 1995.
- Zimmermann, H.: *Kulturen des Lernens*, Talheimer Verlag, Talheim 1995.